

ศิลปะ แห่งการครองชีวิต

พุทธ
ทาส
ภิกษุ

THE BUDDHIST ART OF LIFE ศิลปะแห่งการครองชีวิต
พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย	ธรรมะบรรยายแก่คณะชาวต่างประเทศ ๒๕๓๓
วันที่แสดง	๔ กันยายน ๒๕๓๓
รหัส	๕๑๒๕๓๓๐๙๐๔๐๑๐
ผู้ถอดเสียง	จารุวรรณ ยาเพชร
ผู้ตรวจทาน	เต็มศิริ หวังทวีทรัพย์
ISBN	978-616-7574-94-3
พิมพ์ครั้งแรก	มิถุนายน ๒๕๖๓
จำนวน	๔,๐๐๐ เล่ม

พิสูจน์อักษร	กิตติศักดิ์ รุ่งเรืองวัฒนชัย
ภาพ	ณัฐชนน บางแค
Concept Design	Art and Soul
บรรณาธิการ	นันทรัตน์ ศุภราราพงษ์
จัดพิมพ์โดย	มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ
พิมพ์ที่	บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. ๐ ๒๔๐๑ ๙๔๐๑

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่
มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิคมรถไฟสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๖๘๕

อีเมล : cds@bia.or.th

Facebook : CoDhammaSpace

www.bia.or.th

ธรรมทาน กับ การทำหนังสือ

ที่ใครจะรู้ว่า ต่างกันอย่างไร ลองแยกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า มีอยู่สองอย่าง คือ กระดาษที่ใส่พิมพ์ กับกระดาษ หรือปกหนังสือ ที่ร้อยเล่มหนังสือเล่มนั้น. การทำหนังสือ ย่อมหมายถึง การทำกระดาษ ด้วยขาดตามตัวอย่าง การ พร้อมทั้งกระดาษ กระดาษ และ ~~กระดาษ~~ ^{งาน} ในกรณี หนังสือหนึ่ง อย่างก็พอ ทั่วไป.

ส่วนการธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ก็แล้ว, ส่วนกระดาษ หรือ ^{และกระดาษ} วัสดุ ที่ใส่ตามรู้ นั้น มัก ต้อง ขอคืน เช่นเดียวกับกระดาษที่ ใส่ให้ใส่แกลงไปถวายพระที่วัด. ขอคืน เพราะผู้ ต้องใส่ไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกระทั่งถึงวัดที่วัด.

งานธรรมทาน มักถูกมองว่าเป็นการทำหนังสือไป. ขอจบพิจารณาแล้ว ด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจกันดี, และร่วมมือกันได้.

สารบัญ

๓

พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต

๑๑

ความเป็นศิลปะมันอยู่ตรงไม่ยึดถืออะไร

๑๓

ตัวตนซึ่งไม่ใช่ตัวตน เราซึ่งมีใช่เรา

๒๓

self และ selfishness

๒๙

วิธีกำจัดความเห็นแก่ตัว

๓๙

art of Life อันสูงสุด

Life หรือ ชีวิตนี้
ธรรมชาติให้มาในฐานะ
เป็นสิ่งที่พัฒนาได้

เอาความหมายที่แสดงอยู่ที่หน้าของพระพุทธรูป

แสดงว่ามีความสุข มีความฉลาด

มีความเมตตา กรุณา มีความอดกลั้นอดทน

นี่ก็จะเรียกว่า *art* ได้เหมือนกัน

พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น ศิลปะแห่งการครองชีวิต

ในวันแรกนี้เราจะพูดกันโดยหัวข้อว่า “พุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต”

ท่านทั้งหลายคงจะได้เข้าใจคำว่า 'ศิลป์' หรือ *art* นั้นดีอยู่แล้ว หมายความว่า ได้ผลดี แล้วก็น่าดู คือมันงดงามแล้วมันก็ง่าย แล้วมันก็สะดวก นี่เราจะเรียกว่า *art*

พุทธศาสนาในฐานะที่เป็น *art* นี้ก็มีความสำคัญอยู่ แต่เขาไม่ค่อยมองเห็นในแง่นี้ เอา *buddhist art* ไปเป็นเรื่องทางวัตถุเป็นเรื่องวัตถุโบราณอะไรทำนองนั้นขอให้ถือว่าตัวพระพุทธรูปศาสนาแท้ๆ นี่เป็น *art*

จะเอาพระพุทธรูปเป็น *art* ก็ขออย่าได้เอาตัววัตถุ เป็น *art* แต่ให้เอาใจความหมายที่แสดงอยู่ที่หน้า ที่หน้าของ พระพุทธรูป แสดงว่ามีความสุข มีความฉลาด มีความเมตตา กรุณา มีความอดกลั้นอดทน อย่างนี้เป็นต้น ก็จะเรียกว่า *art* ได้เหมือนกัน

เมื่อเราพูดถึง *life* ก็ขอให้มีความหมายเป็นสูงสุด *supreme life* นี้คำคำนี้ เป็น *art* ที่ *life* ที่สูงสุด เรา มุ่งหมายคุณสมบัติ ๒ อย่างคือ สงบเย็นที่สุด และเป็นประโยชน์ ที่สุด

ความลับอีกอย่างหนึ่งที่เราจะต้องทราบ ว่า *life* หรือชีวิต นี้ธรรมชาติให้มาในฐานะเป็นสิ่งที่พัฒนาได้ แม้ท่านจะถือว่า พระเจ้าให้มาก็ได้เหมือนกัน พระเป็นเจ้าให้มาก็ในฐานะสิ่งที่ พัฒนาได้ตามที่เราต้องการ ให้มันเป็น *supreme life* ขึ้นมา ให้จนได้ ขอให้มีความแน่ใจในข้อนี้

คำว่า *supreme* มันก็บอกอยู่ในตัวแล้วว่ามันเหนือ ปัญหา ใช้คำคำเดียวว่าเหนือปัญหา หมายถึงเหนือความ ทุกข์ เหนือความยากลำบาก เหนือสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาโดย

ทุกๆ ประการนี้มันจึงจะมีลักษณะว่าประเสริฐที่สุดขึ้นมา
ขอให้ฟังว่ามันหมดปัญหา คือวิกฤตการณ์ทุกอย่าง อะไร
ทุกอย่างล้วนเป็นปัญหา แล้วก็หมดปัญหาทุกๆ อย่างจึงจะ
เรียกว่า *life* ที่ *supreme* หรือ *excellence* หรือแล้วแต่
คุณจะเรียก

พวกหนึ่งสุดทางฝ่าย 'มีอัตตา มี *self* เต็มที่'

พวกหนึ่งสุดทางฝ่าย 'นิรัตตา ไม่มีอะไรเลย'

พุทธศาสนาอยู่ตรงกลางบอกว่า 'มี *self* ซึ่งมีไม่ใช่ *self*'

ความเป็นศิลาปะ มีอยู่ตรงไหนก็อะไร

เมื่อกล่าวว่าตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างนี้ มันก็ต้องรู้ว่าพุทธศาสนามีหลักอย่างไร พุทธศาสนามีใจความสำคัญอย่างไร นี่สิ่งที่จะต้องรู้กันอย่างละเอียดลออว่าพระพุทธศาสนามีหลักสำคัญอย่างไร ในแง่หนึ่งเราจะเรียกว่า จะกล่าวว่า 'ไม่มีตัวตนๆ' หรือที่ถูกต้องว่า 'ไม่ใช่ ไม่ใช่ตัวตน' ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่ตัวตน *not self* หรืออนัตตา นี่ไม่ใช่ตัวตน มองทุกอย่างในลักษณะไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงปรากฏการณ์ของธรรมชาติเป็นธรรมชาติเป็นกฎธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์ของธรรมชาติเป็นไปตามธรรมชาติ นี่เรียกว่า 'ไม่ใช่ตัวตน'

เมื่อมันไม่ใช่ *self* ไม่ใช่ *self* เป็นธรรมชาติ ของ
ธรรมชาติ โดยธรรมชาติ ตามธรรมชาตินั่นเอง มันก็ไม่
เป็นไปเพื่อความยึดถือ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น
คือไม่มี *attachment*, ไม่มี *thinking*, ไม่มี *judging*
ในสิ่งใดๆ และมันเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ
นี้ใจความสำคัญของพุทธศาสนา

เมื่อวัฒนธรรมในทางศาสนาในประเทศอินเดียเป็นไปถึง
ที่สุดของลัทธิฮินดูนั้นมันไปสิ้นสุดลงที่มีอัตตา มีอาตมันสูงสุด
แล้วก็เป็นที่นิรันดร แล้วไปสูงสุดกันที่มีอัตตา หรือ *self* นิรันดร

นี่พุทธศาสนาเกิดขึ้นมาสอนว่าไอ้สิ่งที่ถือว่าเป็น *self*
นั้นนะไม่ใช่ ไม่ใช่ *self* ไม่เห็นเป็นธรรมชาติ ไม่ควรยึดถือว่า *self*
นี่คือสิ่งที่จะต้องเข้าใจว่าสอนเรื่องไม่มี *self* ในที่สุดมันเป็นว่าง
นิรันดร

Hinduism เขามี '*self* นิรันดร' พุทธศาสนามีว่าง 'ว่าง
จาก *self* โดยนิรันดร'

คำว่า ตัวตน หรือ *self* มันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ
ถ้ามีความรู้สึกว่าเป็น *self* แล้วมันจะยึดถือ ยึดถือโดยทางจิตใจ

โดยทางจิตใจ เมื่อมีความยึดถือก็มีของหนัก —*burden*, *burden* —ของหนัก ยึดถือชีวิตชีวิตนั้นเองก็เป็น *burden* ขึ้นมา ยึดถืออะไรอันนั้นก็ เป็น *burden* ขึ้นมา เหมือนกับว่าทำมือ ไปยึดถืออะไรมันก็หนัก หนักทั้งนั้น ไม่ว่าจะยึดถืออะไร

เลยมีหลักเกณฑ์ที่ว่าไม่ยึดถืออะไร เมื่อไม่ยึดถืออะไร ก็คือเห็นว่าทุก ๆ สิ่งมันไม่ใช่ *self* ไม่ใช่ตัวตนที่จะยึดถือได้ ไม่อาจจะยึดถือได้ ยึดถือก็เป็นสิ่งที่โง่เท่านั้นเอง ฉะนั้น สอนให้ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดว่าเป็นตัวตน ไม่ *classify* ไม่ประกาศอะไรให้มันเป็นตัวเป็นตนขึ้นมา ให้มันเป็น *void* จากตัวตนเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ตามธรรมชาติ

ดังนั้นความเป็น *art* ความเป็น *art* มันอยู่ที่ตรงนี้ มันอยู่ตรงที่ไม่ยึดถืออะไร ไม่อาจจะยึดถืออะไร และสามารถ ที่จะไม่ยึดถืออะไร ในความเป็น *art* มันอยู่ที่ตรงนี้ เมื่อลัทธิอื่น ศาสนาอื่น เขาให้ยึดถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยความเป็นของตน ตามความรู้สึกรู้สึกของ *instinct* หรือไม่ เดียวนี้พุทธศาสนาจะไม่ยึดถืออะไร ทั้งโดย *instinct* หรือว่าโดยที่จะแนะนำสอนกัน ทีหลังก็ตาม ความเป็น *art* มันอยู่ที่ตรงไม่ยึดถืออะไร ไม่โง่

ไม่หลงไปยึดถืออะไรว่าเป็นตัวตนหรือเป็นของตน

มันมีลักษณะเหมือนกับมาที่หลังเขาทั้งหมด มาที่หลังเขาทั้งหมด เมื่อลัทธิอื่นๆ ศาสนาอื่นๆ เขาสอนให้ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งๆ กระทั่งสูงสุดยึดมั่นในพระเป็นเจ้า ยึดมั่นในสิ่งสูงสุด พุทธศาสนามาที่หลังเขาหมด ไม่ยึดมั่นในสิ่งใดโดยประการทั้งปวง นี่เป็นความลับหรือเป็นความสำคัญ เป็นใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า พุทธศาสนา ที่มาบอกเป็น คนสุดท้ายเลย ว่า 'สิ่งทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น'

เราพูดได้ว่าก่อนหน้านี้ไม่มีใครเคยสอนเรื่อง *not self* เรื่อง อนัตตา ไม่มีใครสอน แม้มันจะมีสอนก็สอนเตลิดไป จนถึงกับว่าไม่มีอะไร ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรเอาเสียเลย ก็มีสอนเหมือนกัน แต่ที่สอนว่า 'ไม่มีสิ่งใดที่ควรยึดถือ' นี่ยังไม่เคยสอน

พวกหนึ่งสุดทางนี้ สุดทางฝ่ายนี้สอนว่ามีอัตตา อัตตา อัตตา มี *self* เต็มที่ เรียกว่ามีอัตตา

พวกหนึ่งสุดทางฝ่ายนี้ ไม่มีอะไรเลย นิรัตตา นิรัตตา นิรัตตา ไม่มีอะไรเลย

นี่พุทธศาสนาอยู่ตรงนี้ อยู่ตรงกลาง นี่บอกว่า มันมี *self* ซึ่งมีใช่ *self* มี *self* ที่ไม่ใช่ *self* มี *self* ตาม *instinct* มันก็มี *self* ทุกคนก็มี *self* อยู่ในความคิดนึก แต่ว่า *self* เหล่านั้นไม่ใช่ *self* จึงถือว่าพุทธศาสนาสอนว่า มี *self* ซึ่งมีใช่ *self*

คุณอย่าเอาไปปนกัน 'นี่มันมี *selfselfself* เต็มที่ นี่มันไม่มี ไม่มีอะไรเลย' พุทธศาสนาสอนว่ามี *self* ซึ่งมีใช่ *self* มีความ ลึกลับหรือว่ามีความพิเศษอยู่ตรงที่ว่ามันเป็น *self* ซึ่งมีใช่ *self*

ตัวตนซึ่งไม่ใช่ตัวตน เราซึ่งมิใช่เรา

ถ้าเข้าใจอันนี้แล้วจะปฏิบัติได้

จะมี *art of life* ตามวิธีของพุทธศาสนาได้

ตัวตนซึ่งไม่ใช่ตัวตน เรายังมีใช้เรา

ขอให้ศึกษาโดยละเอียดอีกสักชนิดหนึ่งว่า ความรู้สึกที่ว่า
อึดต้อๆ ว่าตัวตนนี้มันเป็น *instinct* ที่ต้องมีในสิ่งที่มีชีวิต
ต้นไม้ก็ได้ สัตว์เดรัจฉานก็ได้ คนก็ได้ ถ้ามันมีชีวิตแล้วมันต้อง
มี *instinct* ที่ว่าอึดต้อๆ หรือมาเป็นภาษาธรรมดาว่าตัวฉันๆ
มันเป็น *instinct* พื้นฐาน สำหรับว่าชีวิตมันจะได้มีสิ่ง
หล่อเลี้ยง ถ้ามันไม่มีความรู้สึกตัวตน ชีวิตมันก็ไม่มีที่ตั้ง
มันธรรมชาติ ธรรมชาติมันจึงให้ *instinct* ที่ว่ามีตัวตนมา
สำหรับชีวิตจะได้ต่อสู้เพื่อการมีอยู่ แต่แล้ว *instinct* อันนี้
มันงอกงามจนเกินขนาดจนมีปัญญา ถ้ามี *instinct* เพียงว่า
มีชีวิตอยู่ก็ไม่เท่าไร *instinct* นี้มันเลยไปถึงว่าตัวตนแล้วก็ของ

ตน แล้วยังเป็นบว-เป็นลบ น่ารัก-ไม่น่ารัก มีปัญหาเพิ่มขึ้นๆ
จนเกิดความทุกข์ จนเกิดความทุกข์ เราต้องควบคุม *instinct*
นี้ไว้ให้มันมีอยู่เพียงเท่านี้ ไม่ต้องให้กลายเป็นหรือไปเกิดเป็น
ความทุกข์ขึ้นมา

ความรู้สึกตาม *instinct* นั้นนะมันก็เป็นสักว่าธรรมชาติ
ตามธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ตัวตน ทุกคนนะ ท่านทั้งหลาย
ทุกคนนี้มีความรู้สึกตัวฉันของฉันมาตั้งแต่แรกเกิดมาและก็
มากขึ้นๆๆ นั้นนะตัวตนมันเป็น *conception* เท่านั้นเอง
มาจากความโง่มาจากความไม่รู้ เราจึงถือว่าไอ้สิ่งที่เรารู้สึกๆ
อยู่ในใจว่าตัวตน ตัวตนนี้มันไม่ใช่ตัวตน ดังนั้นเราซึ่งมิใช่เรา
เข้าใจอันนี้แล้วก็จะสามารถปฏิบัติได้ จะมี *art of life* ตามวิธี
ของพุทธศาสนาได้

สิ่งที่เรียกว่า *concept* ท่านคงจะรู้ดีอยู่แล้วว่ามันเป็น
เพียงความรู้สึก ความคิดนึก ความสำคัญมันหมาย มันไม่ใช่
มีตัวจริง มันไม่ได้เป็นของจริง มันเป็นเพียง *concept*
แล้วมันก็มาจากความโง่ คือความไม่รู้ เพราะว่าใน *instinct*

นี่มันไม่มีปัญญาที่แท้จริง มันยังมีความไม่รู้หรือความรู้
ที่ไม่ถูกต้องอยู่ *instinct* มันจึงให้ *concept* ชนิดที่ผิด
นี้เรียกว่ามันจะไปถือเอาตาม *instinct* นั้น มันก็จะมีแต่ความ
ทุกข์จะไปยึดถือเอาตัวตนของตน ตัวตนของตน เต็มไปทั้งหมด
แล้วมันก็จะเป็นอย่างหนัก ไอ้ชีวิตนี้มันก็จะเป็นอย่างทุกข์เพราะว่า
ถือของหนัก ขอให้เข้าใจความจริงของธรรมชาติที่ลึกลับซ่อน
กันทุกคน

ทีนี้เราก็มารู้กันว่าเรานี้เป็นทาส เป็นทาสของ *concept*
ตลอดเวลา แม้ว่าไอ้สิ่งที่เรียกว่า *concept* มันไม่ได้มีจริง
มันเป็น *delusive* เป็น *illusive* โดยแต่กำเนิดของมัน
แต่เราก็เป็นทาสของมัน มันก็เป็นนายของเรา มันบังคับเรา
ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ไปตามความรู้สึกหรือความต้องการของ
concept ที่ว่า *self* อัดตาๆ เราเป็นทาสมันตลอดเวลา
พูดอีกอย่างหนึ่งว่าเราติดคุกติดตารางของสิ่งที่เรียกว่าอัดตา
อยู่ตลอดเวลา สูญเสียอิสระภาพที่ต้องไปเป็นทาสของอัดตา
นี่การออกมาเสียได้มันจึงเป็น *art, artistic* อย่างยิ่ง

เราเป็นตัวเราซึ่งมีใช่ตัวเรา *real we? We is not the real, we're real us.* ได้ยินอย่างนี้ท่านว่าบ้าๆๆ ถ้าท่านไม่เข้าใจความหมายของประโยคนี้ก็ไม่มีทางที่จะรู้พุทธศาสนา ถ้าท่านรู้พุทธศาสนาก็มองเห็นว่า เราเป็นเราซึ่งมีใช่เราอันแท้จริง ที่จะต้องศึกษากันข้อนี้แล้วเราก็จะหมด *concept* ว่าตัวเรา แล้วเราก็จะ *free* จะเป็นอิสระ มีความถูกต้อง สติปัญญาของธรรมชาติ และจะไม่มีความทุกข์อีกต่อไป มันเป็น *art* สูงสุดอยู่ที่ตรงนี้

เรามีความจำเป็นที่จะต้องรู้ความจริง ความจริงข้อนี้ของธรรมชาติ ถ้ามีฉะนั้นแล้วเราหรือจิต จิตใจที่เรียกว่าเราจะมีอาการแบกของหนักยิ่งกว่าของหนัก ยิ่งกว่าของหนัก ยิ่งกว่าของหนักอยู่ตลอดเวลา นั่นแหละคือความทุกข์

ไอ้ *self* นะ *concept* ว่า *self* มันกลายเป็นของหนัก และก็แบกไว้ตลอดเวลา มีทั้งเราและของเรา ทั้ง *self* และ *of self* มันเป็นของหนัก ชีวิตนี้หนัก ติดคุงของหนักอยู่ตลอดเวลา เราจึงจำเป็นจะต้องรู้ความจริงข้อนี้แล้ว เราก็จะ *free* จะเป็นอิสระ แล้วเราก็จะไม่มีความทุกข์ จะมีชีวิตที่สูงสุดได้

ทีนี้เราก็จะดูความเลวร้าย ความเลวร้ายของสิ่งที่เรียกว่า
ตัวตนนะ *self* มีความเลวร้ายอย่างไร คือมันทำให้เราเป็น
ทุกข์หนัก เป็นทุกข์หนัก ตัวเองเป็นทุกข์หนักๆ มีลักษณะ
เหมือนกับว่ากัดเจ้าของ

self มันกัดเจ้าของ

selfishness มันไปกัดผู้อื่น

.

โลกนี้กำลังจะวินาศๆ เพราะ *selfishness*

self และ selfishness

ไอ้ self นะ มันกัดเจ้าของ ชีวิตที่กัดเจ้าของ ชีวิตที่กัดเจ้าของ นี่ทำตัวเองให้เป็นทุกข์ และอีกทีหนึ่งมันออกไปถึงข้างนอกมันเป็น *selfishness* ไปกัดผู้อื่น มันไปกัดผู้อื่นๆ

ไอ้ *selfishness* มันไปกัดผู้อื่น มันมาจากสิ่งเดียวคือ *self* มันกัดเจ้าของแล้วมันก็กัดผู้อื่น โลกนี้กำลังเต็มไปด้วย *selfishness* โลกนี้กำลังจะวินาศ โลกนี้กำลังจะวินาศ เพราะ *selfishness*

ขอให้ศึกษาอย่างอดทน อดทนอย่างยิ่ง ให้รู้ความจริงข้อนี้ ว่าโลกนี้กำลังจะวินาศเพราะความเห็นแก่ตัว — *selfishness* ในส่วนบุคคล บุคคลๆ นี่มันก็เห็นแก่ตัว นายทุนก็เห็นแก่ตัว

ชนกรรมมาชีพก็เห็นแก่ตัว ลูกจ้างก็เห็นแก่ตัว นายจ้างก็เห็น
แก่ตัว ทุกคนต่างเห็นแก่ตัว ประชาชนก็เห็นแก่ตัว รัฐบาลก็
เห็นแก่ตัว ต่างฝ่ายต่างเห็นแก่ตัว แล้วก็ทำลายซึ่งกันและกัน
ไม่สามัคคีกัน นี่ความเห็นแก่ตัวกำลังจะทำลายโลก

ยิ่งเจริญทางวัตถุแล้วก็ยิ่งเห็นแก่ตัว ยิ่งเจริญทางวัตถุ
แล้วก็ยิ่งเห็นแก่ตัว อุตสาหกรรมทั้งหลายทำความเจริญทางวัตถุ
ทั้งนั้น ยิ่งเห็นแก่ตัว ๆ มันก็ไม่มีความรักกันเลย มันจะเอา
ประโยชน์ มันจะทำลายผู้อื่น นี่อันตรายหรือความเลวร้าย
ของความเห็นแก่ตัวที่มันมาจากตน มาจากอดีต มาจาก
ตัวตน มาเห็นแก่ตน แล้วมันก็จะทำลายโลกทั้งหมดเลย

ขอให้ดูเป็นพิเศษปัญหาเลวร้ายที่กำลังมีอยู่ในโลกเป็น
ปัญหาเลวร้ายนี้ เรามีการทำลายธรรมชาติ ๆ กันมากเกินไป
ทำลายสัตว์ ทำลายต้นไม้ ทำลายแผ่นดิน ทำลายธรรมชาติ
ก็เพราะเห็นแก่ตัว มี *pollution pollution* โดยเสียมาก เต็ม
ไปหมดก็เพราะความเห็นแก่ตัว เรามีปัญหาหยาเสพติด ๆ ซึ่ง
เป็นปัญหาอย่างยิ่งทั้งโลกก็เพราะมันเห็นแก่ตัว เรามีโรคที่
น่ารังเกียจ โรคเอดส์ โรคบ้า ๆ บอ ๆ โรคเลวร้ายต่าง ๆ ก็เพราะ
เห็นแก่ตัว สิ่งไม่พึงปรารถนาทั้งหลายมาจากความเห็นแก่ตัว

ถ้าเราไม่เห็นแก่ตัวสิ่งเหล่านี้ไม่เกิด ๆ ไม่มีการทำลายธรรมชาติ ไม่มี *pollution* ไม่มีปัญหาเสพติด ไม่มีโรคเลวร้ายอย่างที่ กำลังเป็นปัญหา ขอให้ดูกันข้อนี้ ซึ่งมีมืออยู่จริง กำลังมืออยู่จริง จะกำจัดมันเสียด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ตัว

ความเลวร้ายอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อมีความเห็นแก่ตัวแล้วเราพูดกันไม่รู้เรื่อง ๆ ทำความเข้าใจแก่กันและกันไม่ได้ ไม่มี *compromise* ไม่มีอะไรทั้งหมด ทำความเข้าใจกันไม่ได้ เพราะมีความเห็นแก่ตัว ในองค์การสหประชาชาติ พูดกันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง เข้าใจกันไม่ได้ก็เพราะมีความเห็นแก่ตัว ถ้าเราไม่มีความเห็นแก่ตัวเราก็จะไม่มีปัญหาเหล่านี้ ฉะนั้น ขอให้เราทำลายความเห็นแก่ตัวซึ่งมาจากความรู้สึกว่ามีตัว ๆ และก็เห็นแก่ตัวและก็มีปัญหาเหล่านี้ออกมา

เมื่อมีความเห็นแก่ตัวแล้วแม้ในระหว่างสามีกับภรรยา สามีกับภรรยาก็พูดกันไม่รู้เรื่อง ๆ ต้องทะเลาะกัน ต้องหย่ากัน สามีภรรยากันแท้ ๆ ยังพูดกันไม่รู้เรื่องถ้ามันมีความเห็นแก่ตัว ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้วมันง่ายตายด้วยซ้ำ รู้เรื่องกัน ทำความเข้าใจกันทั้งหมดทั้งบ้าน ทั้งหมู่บ้าน ทั้งโลกเลย มันจะทำความเข้าใจกันได้เพราะว่าไม่เห็นแก่ตัว

ซึ่งเดี๋ยวนี้นั้นเลวร้ายมากขึ้น ๆ จนว่าระหว่างพ่อแม่กับลูก
บิดามารดากับบุตร มันจะพูดกันไม่รู้เรื่องเสียแล้ว จะพูดทำ
ความเข้ากันไม่ได้แม้ระหว่างพ่อแม่กับลูกเสียแล้วเพราะ
มันมีความเห็นแก่ตัว ระหว่างครูบาอาจารย์กับลูกศิษย์มันจะ
พูดกันไม่รู้เรื่องอยู่แล้วเพราะมันมีความเห็นแก่ตัว เขาออกไป
เสียเราก็จะมีความเข้าใจทำความเข้าใจแก่กันและกันได้
ทุก ๆ ปัญหา

เมื่อมีความเห็นแก่ตัวแล้ว
แม้แต่สามีกับภรรยาที่พูดกันไม่รู้เรื่องๆ
ต้องทะเลาะกัน ต้องหย่ากัน

...

ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้วมันง่ายตาย
ทำความเข้าใจกันทั้งหมด
ทั้งบ้าน ทั้งหมู่บ้าน ทั้งโลกเลย

สุนัขไม่เคยกัดเจ้าของๆ

แต่ว่าความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวนี้มันกัดเจ้าของ
มันเร็วกว่าสุนัขเสียอีก

วิธีกำจัดความเหินแก่ตัว

เอ้า, ทีนี้จะมาดูวิธีที่จะไม่เห็นแก่ตัว ถ้าว่าเป็นพุทธบริษัท ศึกษาเรื่องนี้ เรื่องอนัตตาๆ จนเห็นว่าไม่มีตัวๆ มันก็ไม่เห็นแก่ตัว ก็เพราะว่ามันไม่มีตัวจะเห็นแก่ตัว นี้อริของพุทธบริษัท แต่ถ้าท่านมีพระเจ้ามีพระเป็นเจ้า ถือศาสนามีพระเป็นเจ้า ท่านก็เอาตัวตัวของท่านไปให้พระเป็นเจ้าเสีย ถวายพระเป็นเจ้าเสีย อย่าเอามาเป็นของตัวเองอย่าเอามาเก็บไว้เป็นของตัวเอง ให้ตัวเป็นของพระเป็นเจ้าเสีย พระเป็นเจ้าก็จะพาไปในทางที่ถูกต้อง คือไม่เห็นแก่ตัวๆ

นี่ว่าจะมีอย่างมีพระเจ้าหรือไม่มีพระเจ้า มันก็ต้องทำลายความเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งนั้นแหละ แต่เราพุทธศาสนา ชาว

พุทธนี้เห็นความจริงของธรรมชาติว่ามันไม่ใช่ตัว มันไม่ใช่
ของตัว มันก็ไม่วู้อจะยึดถืออะไร มันก็ไม่ยึดถือเอง มันก็
ไม่เห็นแก่ตัวได้เอง นี่เป็นปัญหาร่วมกันทั้งโลกๆ ที่จะต้อง
หยุดความเห็นแก่ตัว

เอ้า, มาขอมาคุยกันอีกสักนิดในความจริงเด็ดขาด ความ
จริงสูงสุด ที่ว่าเมื่อใดมีความเห็นแก่ตัวเมื่อนั้นชีวิตนั้นเองจะ
กัดเจ้าของ ชีวิตจะกัดเจ้าของเมื่อเจ้าของมีความเห็นแก่ตัว
คำสั้นๆ นี้ 'ชีวิตจะกัดเจ้าของ เมื่อมันมีความเห็นแก่ตัว' มี
ความเห็นแก่ตัวเมื่อใดชีวิตจะกัดเจ้าของเมื่อนั้น ก็จะถูกกัน
โดยละเอียดในข้อนี้

ใครๆ ก็มองเห็นสุนัข สุนัขไม่เคยกัดเจ้าของๆ แต่ว่า
ความเห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวนี้มันกัดเจ้าของ มันเร็วกว่า
สุนัขเสียอีก ขอให้มองกันในแง่นี้บ้าง

ขอเวลามาคุยกันทีละอย่างละอย่างพอเป็นตัวอย่างสัก
จำนวนหนึ่งเท่านั้นนะไม่มากมาย ถ้ามันมีแล้วเมื่อไรมันกัด
เจ้าของเมื่อนั้น ตัวอย่างที่จะเอามาพูดกัน

ความรัก

ความรัก *love* มันมาจากความเห็นแก่ตัว ถ้ามันเป็น *loving kindness* แล้วมันก็ไม่ใช่มาจากความเห็นแก่ตัว นี่ถ้ามันเป็นความรัก ความรัก มันจะกัดเจ้าของรื้อกันไปหมดทั้งคู่รักแหละ กัดทั้งตัวผู้รักและคู่รัก ความรักมันจะกัดเจ้าของ นี่เป็นข้อแรก ความรักนะมันกัดเจ้าของ

ความโกรธ

นี่ก็ความโกรธ ความโกรธเกิดขึ้นเมื่อใดมันกัด กัดผู้โกรธ นั่นก่อนที่จะไปกัดผู้ที่เราโกรธ คิดดู ความโกรธเกิดขึ้นแล้วมันจะกัดตัวผู้โกรธก่อนที่จะไปกัดตัวผู้ที่เราโกรธ บางทีเขาไม่รู้เรื่องไม่ได้เป็นทุกข์เป็นร้อนอะไร ความโกรธเกิดขึ้นเมื่อใดมันก็กัดเจ้าของเมื่อนั้น

ความเกลียด

นี่ก็ความเกลียด ความเกลียดเกิดขึ้นเมื่อไรมันก็กัดตัวผู้เกลียดนั้น สิ่งที่ถูกเกลียดยังไม่รู้สียังไม่ได้รู้สึกอะไรเลย

แต่มันกัดไอ้ผู้เกลียดตัวผู้เกลียดนั้นนะก่อน ความเกลียด มันก็
กัดเจ้าของ บางทีก็ไม่ได้ไปกัดผู้ที่ถูกเกลียดด้วยซ้ำไปมันกัด
เจ้าของ มีความเกลียดอะไรความเกลียดนั้นก็กัดเจ้าของ กัด
เจ้าของ มันจึงนั่งร้องไห้อยู่เอง ความเกลียดมันกัดเจ้าของ

ความกลัว

ที่นี้ก็คือความกลัว ความกลัวมีขึ้นเมื่อไรมันก็กัดเจ้าของ
เมื่อนั้น 'กลัว คุกกลัว' นี้เป็นความโง่ มันไม่ต้องกลัวๆ มันก็เกิด
ความโง่ทำให้มันกลัวมากเกินกว่าจำเป็น ความกลัวมันก็กัด
เจ้าของ จนว่าโลกนี้มีปัญหาคือความกลัว ความกลัวกัดเจ้าของ
อย่ามีความกลัวเลยไม่ต้องกลัว

ความตื่นเต้น

ที่นี้ก็มาถึงความตื่นเต้น ความตื่นเต้น ท่านขอความ
ตื่นเต้นทั้งที่มันกัดท่าน ท่านต้องลงทุนซื้อหาอะไรมาทำให้
เกิดความตื่นเต้นๆ เทียวไปทั่วโลกเกิดความตื่นเต้น ไปดูมวย
เพื่อเกิดความตื่นเต้น ไปดูกีฬาเพื่อเกิดความตื่นเต้น มีความโง่
ที่ให้อะไรมากระตุ้นมา *inspire* ให้มันตื่นเต้นๆ ใจความตื่นเต้น

นั่นแหละคิดดูเถิดมันกัดเจ้าของ ลงทุนไปมาก ไปซื้อหาไอ้สิ่งที่ทำให้เกิดความตื่นเต้น และความตื่นเต้นมันทำลายความสงบมันทำลายความสงบหมด ความตื่นเต้นทุกชนิดมันกัดเจ้าของ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีมากในโลกเจริญ มากในโลก จนเป็นรายได้อันใหญ่ของประเทศบางประเทศ มันมาจากความตื่นเต้นๆ คืออยากจะตื่นเต้น อยากจะได้รับความตื่นเต้นของคนเหล่านั้น แล้วก็ไปเที่ยวดูทั่วโลกไปทั่วโลกเพื่อหาความตื่นเต้นมาหลอกตัวเอง ทารูไม่ว่าไอ้ความตื่นเต้นนะมันกัดเจ้าของ ท่านทั้งหลายดูให้ดีๆ เถิด อย่าได้ให้เสียเวลาเสียเงินเสียอะไรเพื่อซื้อหาสิ่งที่มีภาระตุ้นความตื่นเต้น

ความอยากเห็นของแปลก อยากมีของแปลกที่ไม่มีใครมี และก็พอใจๆ จะแสวงหาของแปลก เที่ยวซื้อของแปลก บางทีไม่ได้มีประโยชน์อะไรแต่ว่ามันแปลก พวกฝรั่งซื้อกรงนกที่ทำสวยๆ ลูกหนึ่งตั้งหมื่นบาทก็ไม่ได้เกิดปรากฏประโยชน์อะไร เพราะมันเป็นของแปลกเพื่อความตื่นเต้น และก็น่าหัวที่ว่าข่าวหนังสือพิมพ์นี้เดี๋ยวนี้ฝรั่งชอบกินส้มตำ ชอบกินส้มตำ ซึ่งไม่เคยมีมาแต่ก่อน เพื่อรสแปลกๆ เพื่อความตื่นเต้นๆ นี่ความตื่นเต้นมันกัดเจ้าของ ขอให้ดูให้ดี

ความวิตกกังวล

ที่นี้ก็ความเห็นแก่ตัวมันทำให้วิตกกังวลล่วงหน้า วิตกกังวลล่วงหน้าในสิ่งที่ยังไม่มีมา ในสิ่งที่ยังไม่มีมา วิตกกังวลล่วงหน้ามันก็กัดเจ้าของ หรือว่าอาลัยอวรณ์สิ่งที่ล่วงไปแล้ว สิ่งที่ล่วงไปแล้วก็เก็บมาอาลัยอวรณ์มันก็กัดเจ้าของ วิตกกังวลในอนาคตอาลัยอวรณ์ในอดีตมาจากความเห็นแก่ตัว มาจากความเห็นแก่ตัวแล้วมันก็กัดเจ้าของ

ความอิจฉาริษยา

ที่นี้ความเห็นแก่ตัวทำให้มีความอิจฉาริษยา ริษยาผู้ที่มีอำนาจมากกว่ามีความเจริญมากกว่า หรือแม้แต่ว่าสวยกว่าก็ริษยา มีความริษยา โลกนี้กำลังเต็มไปด้วยความริษยา ริษยาระหว่างบุคคล ระหว่างสังคม ระหว่างประเทศ มันริษยาๆ มันจึงมีสงครามหรือมีอะไรไม่มีที่สิ้นสุดก็เพราะว่ามีความริษยา อันมาจากความเห็นแก่ตัวนี้ มันกัดเจ้าของ มันกัดทั้งโลกเลย

เห็นเขามีเงินมากกว่า มีบ้านเรือนสวยกว่า มีรถยนต์สวยกว่า แต่งตัวสวยกว่าก็อิจฉา อิจฉาริษยาแล้วมันกัดเจ้าของ ความอิจฉาริษยานั้นกัดเจ้าของ กัดผู้ริษยา ผู้ใหนยังไม่รู้สึก

นอนหลับไม่รู้หรอก ผู้ที่ถูกริษยาไม่รู้ยังไม่รู้เรื่อง แต่ความ
ริษยามันกัดเจ้าของ กัดเจ้าของผู้ริษยา นี่ขอให้สังเกตดู
ไอ้ความริษยานี้เลวร้ายถึงขนาดนี้ แต่มันก็ยังเต็มไปด้วยโลกๆ
ยังมีความริษยากันมากขึ้น ริษยากันมากขึ้น มีสงครามใต้ดิน
บนดิน สงครามเปิดเผย สงครามไม่เปิดเผยนี้ก็เพราะความ
ริษยาทั้งนั้น

ความหวง

สิ่งสุดท้ายอยากจะทำจะบุไปยังความหวง ความหวง ความ
ไม่ให้ปัน ความไม่เผื่อแผ่ ความไม่ช่วยเหลือ นี่เรียกว่าความ
หวง ถ้าเป็นเรื่องทางเพศก็เรียกว่าความหึง หึงผัว หึงเมีย
ถึงกับฆ่ากันตาย ความหวงและความหึงนี้มันกัดเจ้าของ
กัดผู้หึงนั้นแหละก่อน ผู้หวงนั้นแหละก่อน กัดเจ้าของความหวง
และความหึง ทั้งหมดนี้มาจากความเห็นแก่ตัว ถ้าไม่เห็นแก่ตัว
มันจะไม่หวงมันจะไม่หึง

ทั้งหมดนี้มาจากความเห็นแก่ตัว *selfishness* ความรัก
ความโกรธ ความเกลียด ความกลัว ความตื่นเต้น ความ

วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์ อิจฉาริษยา หึง หวง ... ยังมีอีกมาก
ยังมีอีกเยอะ ท่านไปนึกได้เอง ท่านมองเห็นได้เอง นี่ยกตัวอย่าง
มาท่านนี้ก็เกินพอแล้วว่ามันมาจากความเห็นแก่ตัว แล้วมัน
กัดเจ้าของ กัดเจ้าของก่อนที่ไปกัดผู้อื่น

ความเห็นแก่ตัวมันกัดเจ้าของๆ ขอให้บรรเทา ลด หรือ
ทำลายเลิกล้างมันเสียเรื่องความเห็นแก่ตัว ครั้นมันกัด
เจ้าของๆๆ พอแล้ว มันจะกัดผู้อื่นๆ ต่อไปก็กัดทั้งโลก

ความเห็นแก่ตัวเห็นชัดมันมาจาก *concept* ว่ามีตัว
แล้วมามีของตัว แล้วก็เห็นแก่ตัว ฉะนั้นเราจงขจัดออกไป
ว่าของจริงความจริง 'ไม่มีตัว' ถ้าว่าจะมีตัวแล้วก็เอาไป
ถวายพระเป็นเจ้าเสีย เอาไปถวายพระเป็นเจ้าอย่าไปเอา
มาไว้กับตัว พระเป็นเจ้าจะควบคุมไว้ตัวเหล่านั้นเอง

นี่ถ้าเราถือศาสนาที่ไม่มีตัว อย่างพุทธศาสนา ก็กำจัด
โดยไม่มีตัว, ถ้าว่ามีตัว ถือศาสนาพระเป็นเจ้ามีพระเป็นเจ้า
ก็เอาตัวๆ ใจ *selfishness* นี้เอาไปถวายพระเป็นเจ้าเสีย
มันก็ได้ผลเท่ากัน วิธีที่เราจะกำจัดความเห็นแก่ตัวมีอย่างนี้

ความเห็นแก่ตัวมันกัดเจ้าของ
ขอให้บรรเทา อด หรือทำลายเลิกล้างมันเสีย

ครั้นมันกัดเจ้าของพอแล้ว
ความเห็นแก่ตัวมันจะกัดผู้อื่น ต่อไปก็กัดทั้งโลก

art of Life อันสูงสุด

คือการทำจัดความเห็นแก่ตัว

art of Life อัจฉริยะ

ทีนี้ที่เวลาเหลือนิดหน่อยนี้จะพูดถึงเรื่องมันกัด กัดตัวเอง ความเห็นแก่ตัวกัดผู้มีความเห็นแก่ตัวอย่างไร ขอทำความเข้าใจกันอีกสักหน่อยหนึ่ง

กิเลส

เมื่อมีความเห็นแก่ตัวแล้ว มันมีสิ่งที่เกิดขึ้นมาด้วยกัน นั่นคือกิเลส กิเลส คำนี้อาจจะแปลสำหรับบางคน แต่ก็ทำความเข้าใจได้ 'กิเลสๆ' กิเลสเป็นชื่อของความสกปรก เป็นชื่อของไฟเผาให้ร้อน ถ้าเราเห็นแก่ตัว เราจึงทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เกิดกิเลสเป็นความรัก ความสุข ความเกลียด ความกลัว

หรือว่า *โลภะ โทสะ โมหะ* นี้ความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดกิเลส เกิดกิเลสแล้วเราจะทำผิด ทำชั่ว, พุดผิด พุดชั่ว, คิดผิด คิดชั่ว นี่เรียกว่าให้มันเกิดกิเลส ความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดกิเลส ช่วย จำคำว่า 'กิเลสๆ' ไว้ให้ดีๆ มีกันเป็นธรรมดาแต่ไม่ค่อยจะสนใจ ไม่ค่อยจะรู้จัก และรู้กันเสียที่ว่า กิเลสๆ ทั้งหลาย มาจากความเห็นแก่ตัว

อนุสัย

ครั้นเกิดกิเลสแล้ว มันก็เกิดสิ่งที่สองตามมา คือความเคยชิน เคยชินที่จะทำอย่างนั้นอีก เป็น *habit habitual* เวลาเคยชินจะทำอย่างนั้นอีกๆ คุณลองไปโกรธเข้าสิ มันก็ง่ายที่จะโกรธอีก ไปรักกัน มันก็ง่ายที่จะรักกันอีก มันมีความเคยชินที่จะทำอย่างนั้นอีกนี้เรียกว่า *อนุสัย*

อนุสัยคือความเคยชินที่จะทำอย่างนั้นอีก ลำบากที่สุดเราห้าม ห้ามจิตใจ ระวังจิตใจ ไม่ให้ทำชั่วทำเลวไม่ได้ เพราะมันมีสิ่งนี้ เพราะมันมีสิ่งนี้ คืออนุสัย —ความเคยชินที่จะทำอย่างนั้นอีก นี่มันกัดเจ้าของลึกลงไปอีก มีอนุสัย

มีคนถามปัญหา เขียนมาถามปัญหามากที่สุดว่า ไม่
อยากจะโกรธ เสร็จแล้วมันก็โกรธ บังคับไม่ได้ ไม่อยากจะ
โกรธ เกลียดกลัวความโกรธ ไม่อยากจะโกรธ แต่แล้วมันก็ยัง
โกรธ มันบังคับไม่ได้เพราะเหตุอะไร เขาไม่รู้หรือว่ามัน
เพราะอันนี้ เพราะอนุสัยๆ ความเคยชินที่เก็บไว้โดยไม่รู้สีกตัว
โดยไม่รู้สีกตัว เก็บไว้ๆ สะสมไว้ๆ มากขึ้นๆ ในสันดาน ในสันดาน
ของจิตใจ — *substratum of the mind* มันเต็มไปด้วยสิ่งนี้ สิ่งนี้
สิ่งนี้มันมากขึ้น อย่างนี้เรียกว่าอนุสัย ทุกคนมีอนุสัยเก็บความ
เคยชินที่จะทำกิเลส เกิดกิเลส

นี่ปัญหาที่สองกัณฑ์เจ้าของเพราะอนุสัย

อาสวะ

ที่นี้ก็มาถึงสิ่งที่สามคือ อนุสัยที่เก็บไว้มากๆ มัน
ต้องการจะไหลกลับออกมา ยิ่งเก็บไว้มากเท่าไรยิ่งมีความ
ดันที่จะไหลกลับออกมามากเท่านั้นแหละ เหมือนอย่างว่า
ในที่ใส่น้ำโองหรือตุ่มน้ำ ใส่น้ำลงไปๆ มันเกิดความดัน
อยากกลับออกมา มันก็มากขึ้นๆ ถ้ามันมีรูรั่วหนึ่งมันก็ออก

มาปริ่มเลย ดันกลับออกมา นี่กิเลสที่มีความดันกลับออกมา เป็นสิ่งที่ทนไม่ได้ เป็นสิ่งที่ต้องออกมา —*flowing out* มัน เป็นอาสวะ เรียกว่าอาสวะ แปลว่าไหลกลับออกมา ไหลกลับ ออกมา นั่นเราจึงทำความไม่ดี ทำความชั่ว ชั่ว ๆ กันอยู่เสมอ ไม่รู้จักเข็ดหลาบ เพราะมันมีสิ่งทีเรียกว่า อาสวะ —การไหลกลับ ออกมาแห่งกิเลสที่เก็บไว้ ๆ จาก *collection* ของมันออกมา

ไม่มีกิเลส ไม่มีอนุสัย ไม่มีอาสวะ

ผู้ที่เรียกกันว่าสูงสุด —*holy man holy man, supreme man* อะไรก็แล้วแต่คือ ผู้ที่ไม่มีกิเลส ไม่มีอนุสัย ไม่มีอาสวะ

ในพุทธศาสนาถือว่า ไม่มีกิเลส ไม่มีอนุสัย ไม่มีอาสวะ นั้นเป็น *holy man* แล้วเข้าใจว่าในศาสนาอื่น ๆ ก็เหมือนกันแหละ ที่เป็นบุคคลสูงสุดแห่งศาสนานั้น ๆ มันก็ไม่มีกิเลส ไม่มีอนุสัย ไม่มีอาสวะ ถ้าหมดความเห็นแก่ตัว มันก็ไม่เกิดกิเลส ไม่เกิด อนุสัย ไม่เกิดอาสวะ

ท่านจงพยายามลดความเห็นแก่ตัว ๆ ไม่เกิดกิเลส ไม่สะสมกิเลส ไม่มีกิเลส สำหรับจะไหลกลับออกมา นี่คือ

สิ่งสูงสุดของมนุษย์ ถ้าทำได้ก็เป็น *supreme art of life* เลย

ความเห็นแก่ตัวทำให้เกิดกิเลส คำว่า กิเลส นี้แปลว่า
ของสกปรก แต่พอมันแสดงบทบาทมันไม่ได้แสดงแต่เพียง
ว่าสกปรกหรอก มันเผาให้ร้อนเหมือนกับไฟก็มี, มันกดทับ
ให้หนักๆ เหมือนแบกของหนักก็มี, มันผูกมัดตรึง เหมือนกับ
มัดๆ ไว้ก็มี ติดคุกติดตารางก็มี หรือว่ามีความไม่มีอิสรภาพ
ไม่มีเสรีภาพในชีวิตเลย

ดังนั้นขอให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่มีกิเลสแล้วเราก็
จะมีชีวิตที่เรียกว่า 'หลุดพ้น' หลุดพ้น — *emancipated*
ไปจากปัญหาทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะไม่มีความเห็นแก่ตัวเพียง
อย่างเดียว

ไม่มีความเห็นแก่ตัวเพราะไม่รู้สึกรว่ามีตัว ไม่รู้สึกรว่ามีตัว
นี่ประโยชน์สูงสุดของธรรมะที่จะทำลายกิเลสทำลายความ
เห็นแก่ตัว แล้วก็กำจัดสิ่งเลวร้ายทั้งหมดในโลกทั้งหมดออกไป
เสียได้

เรามาทำให้ถูกต้องแล้วก็จะกำจัดสิ่งเหล่านี้ออกไป
ท่านมาเพื่อศึกษา เพื่อจะศึกษา เพื่อจะรู้จักวิธีที่จะกำจัดสิ่ง

เหล่านี้ เป็น *art of life* อันสูงสุด คือการกำจัดความเห็น
แก่ตัว กำจัดความเห็นแก่ตัว

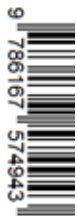
concept ว่าตัวตนก็ดี *selfishness* ที่มาจากตัวตนก็ดี
มันคือความมีด ความมีดแห่งชีวิต เพราะมีความมีด เราทำ
อะไรไม่ถูก เราทำอะไรไม่ได้ หรือทำผิดหมด เราต้องหา
แสงสว่างๆ

คำว่า พุทธะ พุทธะ *Buddhism* นี้ แปลว่าตื่นจากหลับ
คือแสงสว่าง มีแสงสว่าง

พุทธะคือแสงสว่างที่ออกมาเสียจากความมีด ท่าน
ทั้งหลายมีความตั้งใจถูกต้องแล้วที่มาสวดหาธรรมะใน
พระพุทธานี้เพื่อแสวงหาแสงสว่าง แสงสว่างที่จะกำจัด
เสียซึ่งความมีด ซึ่งความมีด

ขอให้ท่านทั้งหลายประสบความสำเร็จในความมุ่งหมาย
อันนี้ แม้ว่าท่านจะมาเมืองไทยอย่าง *tourist* ขอให้ท่าน
กลับไปอย่าง *pilgrim, pilgrim* เต็มไปด้วย *art* ที่จะกำจัด
ความมีด แล้วก็ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับด้วยกัน
ทุกๆ คนเกิด

ขอขอบพระคุณ ขอบพระคุณ ในการที่ เป็นผู้ฟังที่ดี
ด้วยความอดทนร่วมสองชั่วโมงแล้ว ร่วมสองชั่วโมงแล้ว
ขอบคุณในการเป็นผู้ฟังที่ดี และขอปิดการบรรยายในวันนี้
พรุ่งนี้จึงจะได้พูดถึงหนทางหรือวิธีที่จะมี *art* อันนี้กันต่อไป
วันนี้ขอปิดประชุม.

art of Life อันสูงสุด

คือการกำจัดความเห็นแก่ตัว

